

ԵՐԱԺԻՇՏ

Լույս է տեսել ISSN 1829-0469 թղթային տարբերակը 2005թ. դեկտեմբերի 25-ից (179)

11 Նոյեմբեր 2020

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԵՏԱԽՈՒՅՉԸ, ՆԱԿԱՍՏԻՆ

Լաչին Ստեփանյանը՝ ԵՊԿ երկարամյա փականագործը, պատերազմի ժամանակ եղել է հետախույզ, մասնակցել մի շարք քաղաքների ազատագրմանն ու գրավմանը, պարգևատրվել է «Հայրենական պատերազմ»ի շքանշանով, «Արիության» մեդալով, «Մարտական ծառայության համար» և այլ մեդալներով, Լ. Ստեփանյանի հայրենասիրական հրաշալի բանաստեղծություններից մեկը կայացրել ենք ընթերցողին «ԵՐԱԺԻՇՏ» ամսաթերթի 2010-ի մի քանի համարներում:

3

ИСКУССТВО ДИАЛОГА В ПРОСТРАНСТВЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

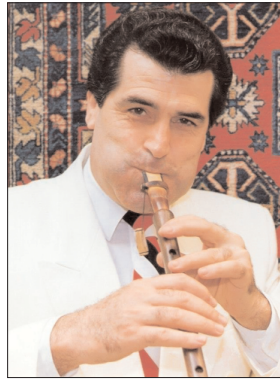

Разрешенное число реальных участников конференции в условиях пандемии, Краснодар, Государственный институт культуры, 30 октября 2020

Диалог как одна из форм решения проблем как никогда востребован. Посредством него решаются актуальные проблемы в области искусства. Смысловое пространство любого из видов искусств динамично. Оно диктует специфику концепций, особенности интерпретационных процессов, иных творческих решений. При этом язык, избираемый автором для раскрытия основной идеи или сверх-идеи, подвижен и понимается как процесс. Следовательно, способы предикции могут и должны быть различны, тем более что синтез в наше время не ограничивается лишь соотношением видов искусств. Научно-практическое поле являет их взаимодействие на уровне языковом, композиционно-стилистическом, жанрово-драматургическом, синестетическом и т.д. Отсюда появляется игра смыслов, подвижность которых формирует собственную действительность.

4

«ՃԱՆԱԳԵՆՔ ՄԻՍՅԱՆՑ» ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐԸ ԴՈՒԴՈՒԿՆ Է

Սարգիս Դահիկյան

«ՃԱՆԱԳԵՆՔ ՄԻՍՅԱՆՑ» հոդվածաշարի նպատակն է ներկայացնել երաժշտության ասպարեզում սրեղծագործող, կարարող հայ արվեստագետներին և՛ իրենց գործունեության շրջանակներում, և՛ նաև նրանց գեներիկ կապն իրենց նախնիաց հետ: Հավատացե՛ք, անչափ հեղափոխի բացահայտումներ են լինում նրանց հեղափոխության ընթացքում: «ԵՐԱԺԻՇՏ» ամսաթերթը երևի թե հզակի այն հարթակն է, որտեղ նրանք անբաժնից հայարարության պայմանում են, թե որտեղից են ծնողները, ինչ տոհմի շատավիղ են: Այնքանով, որքանով նրանցից յուրաքանչյուրը տեղեկացված է, արդեն թույլ է տալիս մեզ կարծիք կազմելու նրանց ծագման մասին: Կարևոր է նաև այն, որ երաժշտական աշխարհի ներկայացուցիչները, ովքեր մեր զրույցների ռեսպոնդենտներն են, սովորել են ԵՊԿ ծաղկուն շրջանում և ուսանել, կամ չփնան լայն եզրեր են ունեցել խորհրդային շրջանի առաջնային դպրոցներից՝ կոմպոզիտորական, լարային, դաշնամուրային, ֆոլկլորի, ազգային, վոկալի կարևորում դերերի հետ, ինչն աներկբա մեծ ազդեցություն է ունեցել նրանց հեղափոխական առաջիադասմանը:

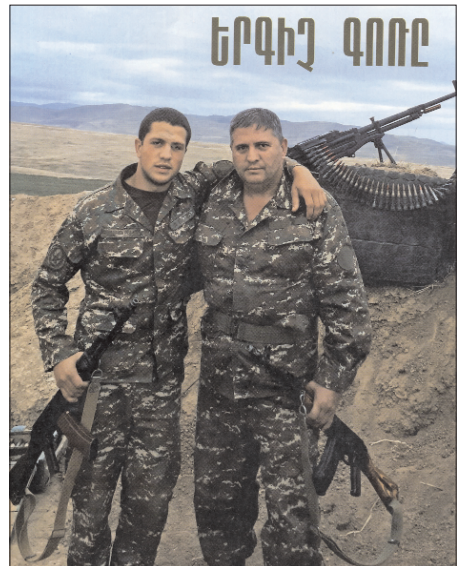
2

«ՄԵՐՕՐԴԱ ԻՆՐՈՍՆԵՐ

ԵՐԳԻՉ ԳՈՌԸ»

Տպագրված է ՀՀ պաշտպանության նախարարության «Հայ զինվոր» հանդեսի՝ թիվ 46 (1366), 18-24 նոյեմբեր 2020 համարում՝ www.hayzinvor.am:

5

Գործընկերներ, Սեյրան Թումանյան

«ՀՈԿՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

«Հայկական հանրագիտարան. հրատարակչությունը» լույս է ընծայել «Հոկիանես Թումանյան. հանրագիտարանը», որը մեզանում առաջին գրական հանրագիտարանն է, նաև՝ հորեյանական. նվիրված է Ամենայն հայոց բանաստեղծի ծննդյան 150-ամյակին (2019 թ.):

Հանրագիտարանը բանաստեղծի գրական ժառանգությունը, թումանյանագիտության հիմնական նվաճումները, Թումանյանի հայ և համաշխարհային գրականության հետ առնչությունները, հայ մշակույթում նրա ստեղծագործությունների տարատեսակ դրսևորումները, նրա բազմաթիվ ազգային-հասարակական գործունեության պատմությունն ամփոփող համապարփակ հրատարակություն է:

7

ՀՈԿՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ
ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

«Սիրելի՛ նշանակում է նայել միեւնույն ուղղությամբ»

Միֆայել
Հովակիմյան

6

Ծովինար Չալոյանի հիշատակին

5

Нина Гевондовна Погосян

5

«ՃԱՆԱԳԵՆԸ ՄԻՄՅԱՆՑ»
ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐԸ ԴՈՒԴՈՒԿՆ Է

Հողվածաշարի հյուր արվեստագետներին՝ յուրաքանչյուրն իր օժտվածությամբ ու մարդկային հատկանիշներով վառ անհատականություն է, բարձր կուլտուրայի՝ երաժշտարվեստի կրող և դաստիարակող՝ յուրօրինակ ներկայացուցիչ:

1 Առիթն օգտագործելով նրանք պատրաստ են նաև իրենց Մեծերի կյանքից հեղաբրբիր դրվագներ, ինչը յուրաքանչյուր լույս է սփռում նրանց կերպարի ճանաչողության ընթացքում: Կարծում են երիտասարդ սերնդին շար կհեղաբրբիր և ցանկությունն է, որ հողվածաչարի ընթերցողը դառնալուց հետո, նրանք իրենց հեղաբրբիրդ արվեստագետի մասին լուսա- նման խնդրով դիմեն խմբագրություն, ինչից հետո հաջորդիվ համարներում կկարդան հուզող հարցերի պատասխանների մասին: Հողվածաչարում արդեն հանրաճանաչ արվեստագետների/ ըզում ցանկայի կլինի լուսաբանել նաև երիտասարդ, սակայն արդեն կայացած սերնդագործողների, ովքեր հասցրել են իրենց գործունեության որևէ կերտ նպաստել հայ երաժշտարվեստի զգացմունք, սակայն անկախման պահպանելով «ՀԱՆՆԱԳԵՆԸ ՄԻՍԿԱՆԸ» հողվածաչարի դրույթներ:

Մարդը երբևէ չի կարող պարզեցանալ, քե՛ն ճակատագրի բերումով և աշխարհագրորեն որտե՛ղ կարող է հայտնվել: Կյանքի այս ևնախապայմանը ցավոք հաճախ գործել է մեր ևսխմկնեերի կյանքում, ովքեր անկախ իրենց կանքից տեղահանվել են՝ մեղմ ասած դժվարին կյանքով են ապրել: Երբ արվեստագետներն սկսում են պատմել իրենց մասին, ապա նրանց պատերի պատմություններն սկսվում են կամ գաղթի, կամ Հայոց մեծ եղեռնի ժամանակներից:

Կրթությամբ հորոյահար Սարո Դանիելյանը ԵՊԿ 70-ականների սերնդից է, սակայն որպես դուդուկահար, դարձավ ժամանակի ազգային երաժշարվեստի վառ ներկայացուցիչներից մեկը Հայաստանում և Սփյուռքում: Հոդվածին հեղինակը 1979-1982 թթ. նրա հետ աշխատել է Վաստակավոր կոլեկտիվ Հայաստանի Թ. Ալթունյանի անվ. երգի պարի պետական անսամբլում, լինելով անսամբլի ամենակրտսեր գործընկերը. ինչը թույլ է տվել մոտիկից ծանոթ լինելու նրա գործունեությանը:

Խորհրդային շրջանի արվեստագետներից յուրաքանչյուրի կենսագրությունն առանձնանում է իր յուրօրինակությամբ, սակայն նրանց նախնիների ճակատագրերը որքան մանր, նույնքան էլ տարբեր են, քանզի նրանք ոչ միայն նույն արևի տակ են ծնվել, այլ նաև նույն երկրում՝ Նախիրյան եղբրում։ Այստեղ ապրողների կյանքը 1900-ականներից կրկին և կտրուկ փոխվեց, երբեմնի ծաղկուն երկիրը ծակատազրի հեգնանքով կրկին մասնատվեց, սակայն նրանց գեներով փոխանցված տղամարդներն ու շնորհները, երազանքներն ու չկատարված իռնդեր կյանք գտան նրանց սերունդների մեջ։

Սիւսէն մեկ գերդաստանի պատմութիւնը, որ «սկիզբ է առել Մշո դաշտից, հետո Շահ Աբասի ժամանակներուն տեղահանվել է ու տարվել Պարսկաստան (1600-ականների սկզբներին), այստեղից էլ Խաչատուր Աբովյանի ժամանակ՝ գաղթել են Դաստան՝ Արտաշատի շրջանի Ջրաշեն գյուղ»։ Այսպիսին է դուրուկահար Սարոյ Դանիելյանի նախնայաց պատմութիւնը, որ լսել է մանկիցը, սակայն մանրամասներ չգիտի, պատճառն այն է, որ նա չի տեսել իր պապիկ-տատիկներին ու հորը, իսկ շարունակութիւնը հետևում է։

Մայրը՝ Սարինոս Դանիելյանը, գյուղի ֆերմայում է աշխատել, հայրը՝ Հայրենական Մեծ Պատերազմի մասնակից, երկրորդ կարգի հաշմանդամ Գեղամ Դանիելյանը, ոստիկանական պահակային ծառայության աշխատակից էր։ Հայրենական Մեծ պատերազմի ավարտից (1945 թ. մայիսի 9) հետո կարճ ժամանակ էր անցել, խորհրդային պետությունները տարածական ծանր վիճակում էին, այդ թվում նաև Հայաստանը։

Ճակատագրի հետաքրքիր բերմամբ, Դանիելյանների հինգերորդ զավակը՝ Սպրոն, սար գնալիս՝ Գեղարդ-Գողտ գյուղերի ճանապարհին է ծնվում (1951 թ., հայրը մահացել էր մինչև նրա ծնվելը)։ Երեխայի ծնունդն, հիարելի, միշտ էլ իրադարձություն է համարվում, սակայն հայկական միջավայրում այն ռուպիսացնում է ոչ միայն ընտանիքի անդամներին։ Այդ աստվոր լուրը հասցնում են գյուղապետին, ով որոշում է դառնալ մանչուկի քակորը. «...*եթե ես սարերում է ծնվել, ուրեմն լավ մարդ պիտի դառնա*», - հայտարարել է «ինքնակոչ քակորը»։ Փոքրիկին կնքում են Գեղարդի վանքում։

- Սար էինք գնում (գյուղացիներն ամռանը գնում էին գյուղմթերք պատրաստելու համար), թթու ջուր կար, շատ առողջարար, - մանկության հուշերից գործվածով պատնւմ է Սարու Դանիելյանը: Ես սիրեմ էի, չորս ավագ եղբայրներս ու մայրս ինչ էին տանում իմ մասին: Այդ տարիներին բազմազավակ ընտանիքների ընտելաներին պետությունը տեղավորում էր որբանոցներում, որ ընտանիքի հոգսը թեթևանա, սակայն մայրս չհամաձայնեց: Կյանքը դժվար էր, մայրս աշխատում էր գիշեր-ցերեկ, վաստակում, մեզ պահելու համար, միևնույն ժամանակ սովորեցնում, որ աշխատասեր լինեմք ու ազնիվ:

Գուցե մանկական անհոգ տարիներն այդպես էլ անցնշան անցնեին, թե մի օր երջանիկ պատահականությամբ չփոխեի մրա կյանքը: Սարոյի մախմիներից ազգային գործիքներին տիրապետողներ շատ կային, հայրը՝ պարկապզուկ էր նվագում, եղբայրները մեկը շվի, իսկ մյուսները՝ դուդուկ: Սակայն գեներալ ժառանգած սերը երբեք չտանժուտվայան նկատմամբ Սարոյի մոտ ի հայտ եկավ վաղ մահակուց և կյանքի մի-

ակ նպատակն ու ձգտումը նվազը դարձավ, քանզի պրոֆեսիոնալ երաժշտի ճանապարհը փիճակված էր նրան:

Սարո Դանիելյանն իր երաժշտական նախնական մկրտությունն անցցել է հայրական Ջրաշեն գյուղում: 8-9 տարեկան էր, երբ աշխատանքի պատրվակով երևանից եկած թառահար Ալեքսանդր Ստեփանյանը գյուղի ակումբում խումբ է ստեղծում, որտեղ նվագել է սովորեցնում մանուկներին: Նկատելով փոքրիկ Սարոյի երաժշտական բացարձակ ընդունակությունները, ուսուցիչն սկսում է առավել ուշադրության կենտրոնում պահել նրան: Հաճախ, տղային երևան իր տուն էր տանում, ավելի տևական ու լուրջ պարապմունքների համար: Հետաքրքիր փաստ ենք արձանագրել. առաջին դուդուկը, որ Սարոն ունեցավ, ուսուցչ Ստեփանյանը բերեց երևանից, իսկ կոլտնտեսության նախագահ Ջանիբեկ Նիկողոսյանը, իր հոգատար մարդ էր, որոշեց գնել և գրասենյակի կողմից նվիրել շնորհաշատ երեխային: 10 տարեկան էր, բայց մեծերի խոսակցությունից հիշում է, որ գործիքը շատ հին էր: Սակայն նա չէր էլ պատկերացնի, որ հենց այդ դուդուկն էր դառնալու իր անդավաճան քնկերը երաժշտական կյանքում: Համարյա երկու դար ապրած դուդուկն (վարպետի անունն էլ չի պարզվել) արդեն 60 տարի է Սարո Դանիելյանի հոգատար ձեռքերում է, առանց որի չի անցել ոչ մի համերգ ու ծայնագրություն: Սա դուդուկի երկարակեցության եզակի օրինակ է: Իսկ ընդհանրապես նա գեղեցիկ հիշողություններ ունի կապված լավագույն դուդուկ և դամբլ պատրաստող վարպետների՝ Չարխի Համոյի և ուստա Արմենակի հետ: Նրանք, ավանդապաշտ ու հումորով, իրենց աշխատանքի մեջ անչափ պահանջկոտ վարպետներ էին, ովքեր մեծ գգուհավորությամբ, պատասխանատվությամբ ու սրտով էին վերաբերվում դուդուկի հետ, այդ սերը փոխանցելով եղիտասարուններին:

Ժամանակ անց Ա. Ստեփանյանի խորհրդով Սարոն հաճախում է Երևանի Կիրովի անվ. գործարանի մշակույթի տան ժողովրդական գործիքների անսամբլի փորձերին։ Սա առաջին ծանոթությունն էր ժողովրդական երաժշտարվեստի տարատեսակ գործիքներով համալրված նվագախմբի հետ, որը մեծ հետաքրքրություն է առաջացնում։

15 տարեկան պատանի էր, երբ ընդունվեց (քննությունը հանձնեց նվագելով դուդուկ) Ռոմանոս Մելիքյանի անվ. երաժշտական ուսումնարանի փողային բաժին, սակայն հոբելի դասարան (1967-1971 թթ., դասատու Քիրստափոր Բաբայան): Այնուհետև, ուսումը շարունակեց Կոմիտասի անվ. պետական կոնսերվատորիայի փողային բաժնում (հոբել), դարձյալ Քիրստափոր Բաբայանի դասարանում: Կոմիտասի անվ. կոնսերվատորիայի դասական բաժնում կրթություն ստանալը խթան հանդիսացավ և լայն հորիզոններ բացեց՝ հետագայում արդեն հայտնի դուդուկահար Սարո Դանիելյանի համար: Երաժշտական դասական կրթությամբ դուդուկահարը (կոնսերվատորիայում դեռ չէր բացվել ժողովրդական գործիքների բաժին) ժամանակին տարբերվում էր իր կատարողական ոճով, հմուտ տեխնիկայով և ամենակարևորը՝ երաժշտամտածողությամբ: Այս տարիներին Սարո Դանիելյանն արդեն տիրապետում էր ազգային և դասական մի քանի փողային նվագարանների, այդ թվում՝ չվի, բլուլ, հոբել և գալարափող (անգլիական եղջերափող):

Հանդիպումն՝ արդեն հայտնի դուրուկահար Ջիվան Գասպարյանի հետ, առիթ հանդիսացավ Սարյոյի համար, երբեմն լինել երգի պարի անսամբլի փորձերին, իսկ հետո մասնակցել նաև համերգներին որպես երկրորդ դուրուկահար, որից էլ սկսվեց ժամորոշումը թաթուկ Սյունյանի հետ:

Երգի պարի պետական անսամբլը Ս. Դանիելյանի համար փորձաքար լինելուց բացի, ճանապարհի հարթեց դեպի երաժշտական աշխարհի, ուր գործում էին հայ և խորհրդային կոմպոզիտորական ու կատարողական դպրոցի այն մեծերը, ունի անումները հիրաքի ոսկյա տառեղներն էին գրվել սովետա-

Երաժշտարվեստի պատմադարանում: Նա հպարտությամբ և

Նաև խանդավառանքով է հիշում հանդիպումներն ու առանձնագրույցները XX դարասկզբի հանճարեղ երաժիշտ ու խմբավար, հայկական առաջին պետական երգի ու պարի անսամբլի ստեղծող Թաթուլ Ալթունյանի հետ:

- Թաթուլ Ալթունյանը շատ հաճախ (հատկապես իրեն աշխատանքից հանելուց հետո), երեկոները դուրս էր գալիս իր տան դիմացի այգում (այժմ Սարյանի անվան) զբոսնելու։ Սի քանի անգամ առթի՛ք նե ունեցել հանդիպելու և զրուցելու նրա հետ։ Յիշարժան օտեր էին։

Հանրաճանաչ ու սիրված կոմպոզիտոր եղգար Յովհաննիսյանը, 1970-1974 թթ. Թաթուլ Աթունյանի անվ. երգի պարի պետական անսամբլի գեղարվեստական ղեկավարն էր։ Սա երգի պարի անսամբլի համար ծաղկուն մի ժամանակաշրջան էր, երբ անսամբլի երաժշտական մասի ղեկավարն էր, ժամանակի մեկ այլ ճանաչված ու սիրված կոմպոզիտոր՝ Խաչատուր Ավետիսյանը։ Այս երկու մեծանուն կոմպոզիտորներն իրենց նոր մտածողությամբ նորագույն էջ բացեցին առաջին ազգային անսամբլի կենսազարթոյան մեջ, նոր մտածողությամբ ու թարմացված ներկայացուցչին ժողովրդական երգ-երաժշտությունը, բեմադրելով «Ղափիթ-Խանդուկ» երաժշտական պատկերը, որի հաջողությունն անմախափ էր։ Այն ներկայացվեց ՍՄՄ-ի համարյա բոլոր երկրներում ու արևելյան մի շարք պետություններում, նոր շունչ հաղորդելով Հաստակավոր կոլեկտիվ Թ. Աթունյանի անվ. երգի պարի պետական անսամբլի հանրաճանաչությանը։

Ահա, այսպիսի բուռն գործունեության պայմաններում համարաճանաչ կոմպոզիտորի աչքից չլիքիպեց Սարո Դանիելյանը, ում որպես աչքի ընկնող և խոստումնալից երաժիշտ նամաչալում էր դեռ ուսումնասրանում սովորելու տարիներից: Էդգար Յովհաննիսյանի հրավերով նա մասնակցեց ընդունելության մրցույթին, դարձավ անսամբլի լիիրավ անդամն ու առաջատար դուդուկահարը, ում վստահվում էր պատասխանատու միջնամկազ ու մենամկազ կատարումներ: Անսամբլում Սարոն նվագում էր դուդուկ, շվի, գուռնա, հորոյ: Նրա շնորհիվ նվագախմբի համար գրվում էր նաև հորոյի նվագանս, որի հնչողությունն անսամբլին յուրահատուկությամբ էր օժտում: Յայաստանում և նրա սահմաններից դուրս մեծ համբավ ունեցող կոլեկտիվում հայտնվելը երիտասարդ երաժշտին շատ էր հուզել: Աշխատասեր, դժվարությունները հաղթահարելուն պատրաստ, անընդհատ պրակտոր բանավորությամբ դուդուկահարը վարպետության դպստ էր անում իր հետ ողող-կողքի քալող լեգենդների՝ հիմնադիր Թաթուլ Ալթունյան, կոմպոզիտորներ՝ Էդգար Յովհաննիսյան և Խաչատուր Ավետիսյան, դուդուկահարներ՝ Ջիվան Գասպարյան, Արտավազդ Տեր-Թադևոսյան (Վրտո), ֆանտաստիկ քաճաճահար՝ Յոջա Մուրադյան-Նիկողոսյան (Օրթադ), մեներգզուհի՝ Լուսիկ Քոչյան, մեներգզուհի-պարուհի՝ Աստղիկ Քամալյան և այլոք:

Ստեղծագործական և կատարողական երկար տարի-
ների գործունեության ընթացքում նա հայ երաժշտարվեստը
մշտապես ներկայացրել է ԽՍՀՄ համրապետություններում,
արտերկրում՝ Սենեգալ, Գանա, Գամբիա, Ալժիր, Թունիս,
Հարավային Լատու, Շվեդիա, ԱՄՆ, Հարավային Պերու, Ու-
րուգվայ, Կանադա և այլն:

Բազմաթիվ բարձր մակարդակի պետական միջոցառումների է մասնակցել Ս. Դանիելյանը, որոնցից յուրաքանչյուրը

Սարո Դանիելյան, Ժիրայր Ալթունյան

**<...>, <...>, Էդվարդ Միրզոյան, Սարո Դանիելյան,
Ղազարոս Սարյան , <...>**

Նորայր Դավթյան, Վլադիլեն Բալյան,
Սարո Դանիելյան

խաղաղամասնավորված էր, բայց խոր դրամեջ մասնակցություն էին ունենում խորհրդային շրջանի հանրա-
հայտ՝ այժմ արդեն լեգենդ դար-
ձած մարդիկ: 1972 թ. Մոսկվա-
յում մեծ շուքով ճշվում էր Ալեք-
սանդր Սպենդիարյանի 100-ամ-
յակը: Համաճեղից մերկա էին
խորհրդային ժամանակաշրջանի
կոմպոզիտորական դպրոցի ամե-
նակարկառուն ղեմաբերը՝ Արամ
Խաչատրյանը, Դմիտրի
Շոստակովիչը, Տիխոնի
Կաբալևսկին, Տիտոն

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԵՏՎԽՈՒՅԶԸ, ՆԱՎԱՍՏԻՆ

1 Հայտնի է, որ մարդը բնության բանական այն ռեսուրսն է, որը կարող է կյանքի որակներ փոխել՝ ակամայից դառնալով դրա մասնակիցը։ Սակայն, ամբողջությունն է, որ մասնակցությունը դարձնում է ուժ։ Հենց այստեղ է անհատի կարևորությունը, ինչն զգում է նաև նա, ու իրեն համարում աշխարհում կատարվող իրադարձությունների մի մասնիկը։ Ահա, այդօրինակ մարդու վառ մի կերպար է Լաչին Ստեփանյանը, ով սեփական աչքերով տեսել ու մաշկի վրա զգացել է դրա ազդեցությունը՝ պատերազմ, սով ու ավեր, անցել հազար ու մի փորձանքների միջով, ապրել մոտ մեկ դար (95 տարեկան է), սակայն դարձյալ կյանքի իմաստը համարում է հայրենի եզերքը, ընտանիքն ու աշխատանքը։

Հայրենական Մեծ պատերազմի (1941-1945 թթ.) բովով անցած զինվոր Լաչին Ստեփանյանը տասնինը տարեկան էր, երբ մեկնեց ռազմաճակատ։ Այնուհետև ապրած ութ տարիների մասին պատմելիս, թախծոտ հայացքով՝ հեռու- հեռավոր տարիների շղարշը կարծես ետ տանելով, ցանկանում է վերհիշել դաժանությամբ պարուրված պատանեկությունը։ Հայրենական պատերազմի հաշմանդամ վետերանը թեև արդեն դժգոհում է հիշողությունից, սակայն հստակ առոգանությամբ վերհիշում է տարիներ առաջ գրված պատերազմական մրմունջները։

ՏՆՈՒՐ ԽՈՂԵՐ

Գուցե հանկարծ զոհվեմ կռվում,
Ա՛խ, ինձ թաղող չլինի,
Գերեզմանս անհայտ հեռվում
Հայրենի հող չլինի.
Սառը ստեպում, մթին դաշտում,
Վրաս լացող չլինի,
Հերոսների կռվող վաշտում
Ինձ ճանաչող չլինի։

Անշուշտ մորս վառ աչքերից
Թափվող արցունք չի լինի,
Գերեզմանիս՝ մեր բազալտից
Բարձր շիրիմ չի լինի։
Ա՛խ, երանի այս բոլորը,
Երբեք, երբեք չլինի։

Տակավին երիտասարդ զինվորը թրծվեց ռազմի դաշտում, շարքայինից դարձավ հետախույզ և կարողացավ պատասխանատու մի շարք առաջադրանքներ կատարել։

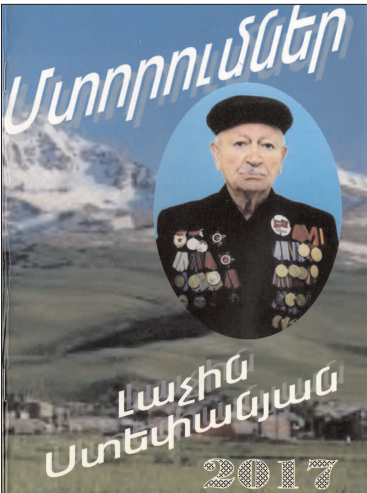
Ստալինգրադի մատուցներից հասավ մինչև Պրագայի (Չեխիա) ազատագրում, որը պատերազմի պատմության ամենադժվար էջն էր։ Սակայն ճարպիկ հայը հետախուզական ջոկում աչքի ընկնողներից էր, ինչի ապացույցը ցայսօր կրծքին կրող մեդալներն ու շքանշաններն են։ Նա՝ նաև դարձավ բենդեռների ապստամբության խաղաղացման գործողությունների մասնակիցը։

Լաչին Ստեփանյանն այնուհետև տեղափոխվեց Օդեսա, որտեղ առաջին անգամ հազավ ծովայինի համազգեստ։ Հետո ծառայեց սևծովյան ռազմածովային նավատորմում՝ (Սևաստոպոլ) «Վորոշիլով» հածանավի վրա, որպես նավաստի։ Այդ տարիներին էր, որ ձեռք բերեց մի շարք մասնագիտություններ, այդ թվում փականագործություն, միաժամանակ զբաղվում էր սպորտով՝ ծանրամարտով։

1951 թ. Հայրենիք վերադարձից հետո՝ ամուսնացել է։ Կինը՝ Աղավնի Պետրոսյանը նրան պարգևել է չորս արու զավակ։ Նրանցից երկուսն ընտրեցին դերձակի մասնագիտությունը, երրորդը՝ ոսկերչի։ Ամենակրտսերն Աղվանստանի պատերազմի վետերան է՝ հաշմանդամ։

Ինչպես ինսուլինի դեմաշտ Լաչին պապն է ասում. «Ձավակներ ու անհաշիվ թոռներ, ծոռներ ու կոռներ ունի»... և սկսում է թվարկել։ Ահա, մեծագույն պարգևն աշխատավոր ու ստեղծող մարդու, ով 1941 թվականից ուսումը թողել ու մեկնել է ռազմաճակատ, այնտեղ էլ բացի հրացանից ժամանակ է գտել ձեռքը վերցնելու գրիչը՝ սեփական խոհերն անմահացնելու համար։ Վերադարձից հետո էլ, աշխատանքի է անցել ու մինչև օրս աշխատում է ԵՊԿ-ում՝ որպես փականագործ, սակայն ստեղծագործ միտքը կանգ չի առել՝ ապրած, անցած գնացած տարիների խորքից թաքուն պահած խոհերը, հույզերն ու երազանքներն այժմ էլ է հանձնում թղթին

ԱՆՈՒԷ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ
քանոնահար, մանկավարժ, լրագրող, խմբագիր, *ՀԺՄ անդամ*

Ա՛Ն, ԴՐԱՆԻՑ ՄԵՁ ԻՆՉ ՕԳՈՒՏ

Ծնվել, տանջվել ու տառապել, Ա՛խ, դրանից մեզ ինչ օգուտ, Կյանքն ու աշխարհն են առասպել, Երբ մահը կա՝ մեզ ի՞նչ օգուտ։

Ստեղծված է ամեն մի բան՝ Մահ ու կարոտ, որ մոռանանք, Բայց, երբ կորչում ենք հավիտյան, Կորած կյանքից մեզ ի՞նչ օգուտ։

Ունեցվածքդ թողնում ես հավետ, Խելքդ ու միտքդ տանում ես քեզ հետ, Գիտում լինես, թե խեղճ, անգետ Երբ գնում ես, քեզ ի՞նչ օգուտ։

Հազար տարվա կյանք ու հաճույք, Չեն բաժանի ցավը կապույտ, Կյանքն էլ ունի դաժան մի կուռք Այդ ամենից մեզ ի՞նչ օգուտ։

Հոգնած, լարված ու վառված, Սիրտս ու հոգիս քայքայված, Հեռանում եմ աշխարհից Երազի պես ու հոգնած։

ՄԱՐԵՐ ԵՄ ՏԵՍԵԼ

Մահեր եմ տեսել դավեր եմ տեսել Կործանում ու սով, Ցրտի ցեխի մեջ հազիվ դիմացել Դարձյալ կռվել հաղթելու համար։

Մի քանի անգամ փրկվել եմ մահից, Գերվելու ահից թշնամուց դաժան Տանկեր հրկիզող ահեղ կրակից Արկերի զարկից մահացու՝ գազան։

Դժողքի հրում մի քանի տարի Կյանքում դիմացա ամեն փորձության, Մեր հաղթանակով կյանքս երկարեց Ես գտա մեր տան հարազատ ճամփան։

ԼԱՉԻՆ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ
1944 թ.

«ՃԱՆԱԳԵՆՔ ՄԻՍՅԱԼՆՑ»
ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐԸ ԴՈՒԴՈՒՎՆ Է

2 Խրենիկովը, Առնո Բաբաջանյանը, նաև հյուրեր Յալաստանից՝ ՀՀ կառավարության ներկայացուցիչներ, Հայհամերգի կազմի մեջ մտնող Թ. Ալթունյանի անվ. երգի պարի պետական անսամբլը, որի մենակատարն էր Սարո Դանիելյանը։ Նրա կատարմամբ և քանոնահարների անսամբլի նվագակցությամբ (ղեկավար՝ Խաչատուր Ավետիսյան) հնչեց Ալեքսանդր Սպենդիարյանի «Հի-ջազը» (մշակումը՝ Խ. Ավետիսյանի)։ Այստեղ էր, որ նա ծանոթացավ Մոսկվայի սիմֆոնիկ նվագախմբի առաջին հորեյախար, հայագգի Սերգեյ Ամիրջանի հետ։

1974 թ., դարձյալ Մոսկվայում «ժողովրդական տնտեսության համամիութենական զարգացման» (*ВДНХ*) ցուցահանդեսի շրջանակներում Հայաստանին նվիրված օրեր էին, որի վերջին օրվա գեղարվեստական միջոցառմանը, Հայաստանից եկած մի շարք արվեստագետների հետ մասնակցեց նաև դուդուկահար Սարո Դանիելյանը։ Այստեղ, որպես պատվավոր հյուրեր մասնակցում էին՝ ԽՍՀՄ գերագույն խորհրդի նախագահ՝ Անաստաս Միկոյանը, աշխարհի շախմատի բազմակի չեմպիոն՝ Տիգրան Պետրոսյանը, կոմպոզիտորներ՝ Արամ Խաչատրյանն ու Առնո Բաբաջանյանը, մարշալներ՝ Հովհաննես Բաղրամյանն ու Համազասպ Բաբաջանյանը։

1978 թ., երկարատև հիվանդությունից հետո վախճանվեց կոմպոզիտոր Արամ Խաչատրյանը՝ դիրիժոր, մանկավարժ, ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստ (1945 թ.), ՀԽՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս (1963թ.), ռուսական կոմպոզիտորական դպրոցի և հայ երաժշտության ներկայացուցիչ։ Նա ցանկացել էր իր մահից հետո, որպես հրաժեշտի խոսք՝ հնչի «Որսկան ախպեր» ժողովրդական երգը։ Ահա, ճակատագրի բերումով դրա իրականացմանը եղավ դուդուկահար Սարո Դանիելյանը, ով մինչև այդ առիթ էր ունեցել Մոսկվայի համերգներից մեկի ժամանակ, իր հոգեթով նվագով հրապուրել նրան՝ համաշխարհային դասականներից՝ Արամ Խաչատրյանին։

1982-ին թողնելով անսամբլային գործունեությունը, Ս. Դանիելյանը դարձավ Հայհամերգի մենակատար, միևնույն ժամանակ նշանակվեց ըստ պատվերի երաժշտական խմբերի գեղարվեստական ղեկավար և մենակատար արտիստ, հետո աշխատեց նաև Ռաֆայել Մանգասարյանի օպերային ստուդիայում։

1985 թ. Միջազգային երիտասարդական փառատոնում (Երևան), ԽՍՀՄ Կուլտուրայի նախարարության կողմից արժանացել է Հատուկ մրցանակի։ 1990-ին Բարսեղ Կանաչյան մշակութային կենտրոնի կողմից հրավիրվում է Լիբանան՝ «Բեյրութ բենդ» խումբ։ 1994-ին Սարո Դանիելյանն ընտանիքով տեղափոխվում է Արգենտինա, ուր ապրում և ստեղծագործում է մինչև հիմա։ Աշխատանքի է անցնում Բուենոս-Այրեսի քաղաքապետարանին կից, ոչ պետական հիմունքներով սիֆոնիկ նվագախմբում, որպես հորեյախար։ Այնուհետև 2001 թ. Սալտա քաղաքում սիմֆոնիկ նվագախումբ հավաքելու համար, Ինտերնացիոնալ համաշխարհային մրցույթ է հայտարարվում, որի ընթացքում նա կարողանում է 35 հոգուց առաջ անցնել և արդեն 20 տարի աշխատում է ու ակտիվ մասնակցում համերգների։ Իր իսկ մեկնաբանությամբ, ստեղծագործական կյանքի ամբողջ ընթացքում մասնակցել է մոտ վեց հազար համերգների։

Հանրաճանաչ երաժիշտ Սարո Դանիելյանը հավասարապես տիրապետում է դասական և ազգային գործիքների, բարձրաճաշակ ու նուրբ զգացականությամբ օժտված բազմաարոժիլ երաժիշտ է, ինչի շնորհիվ կարողանում է իր ենօցիաները յուրահատուկ երաժշտական հնարքների օգնությամբ հասցնել ունկնդրին։ Սակայն ամեն ինչից զատ դուդուկը նրա էությունն է, նրա ինքնության անձնագիրը։ Եվ, որպեսզի կարողանալ պատկերացնել նրա կատարողական վարպետության անվերջ կատարելության ձգտող աստիճանը, հարկավոր է ծանոթ լինել ոչ միայն Մեծ երաժշտի անցած ուղուն, այլ նաև ունկնդիրը լինել նրա հրաշալի կատարումների։ Իսկ նրա կատարումներն աներկբա ձեր առաջ կբացեն հայոց հոգու դռները, ուր թաքնված են վեհությունն ու մաքրությունը, որի ապացույցը դուդուկի անմարելի մեղեդին է։

Հ.Գ. Երաժշտական մանկավարժական ուսումնարանի (այժմ՝ Առնո Բաբաջանյանի անվ. երաժշտամանկավարժական քոլեջ) 4-րդ կուրսի ուսանող էի (1979 թ.), մրցույթով ընդունվել էի Վաստակավոր կոլեկտիվ Հայաստանի Թաթուլ Աթունյանի անվ. երգի պարի պետական անսամբլ (գեղարվեստական ղեկավար՝ Էմմա Ծատուրյան, գործիքային մասի ղեկավար՝ Ժիրայր Աթունյան)։ Այդ տարիներին փորձերն արվում էին Երզնխմբային ընկերության հարկի տակ։ Տակավին անփորձ ու ամոթխած պարմանուհի, առաջին անգամ

մտնում եմ ճանաչված կոլեկտիվի փորձասենյակ, որտեղ արդեն պատրաստ էին ծանոթանալու արդեն սպասված նորեկիս հետ։ Ժպիտով, հերթով մոտենում ու ձեռքստեղծումով ծանոթանում եմ ասելով իրենց անունները։ Ես հուզմունքս հագիվ զսպելով, սիրով ու ակնածանքով ներկայանում եմ՝

Ջիվան Գասպարյան, Սարո Դանիելյան

Ամուշ։ Հերթական ձեռքստեղծումից ու անունը լսելուց հետո, ես շիկնում եմ ու զարմացած նայում դիմացմիս, մտածելով, թե կատակում է (արդեն զգուշացրել էին, որ մանականդ տղաները հաճախ կատակել գիտեն, չչփոթվես)։ Նա, ժպիտը դեմքին կրկնում է. չէ՛, ազնիվ խոսք, Սարո է անունս, Սարո, ուզում ես կնոջս հարցրու։ - Ես էլ եմ հաստատում, - կրկին ժպիտով շարունակում է արդեն ճանաչված դուդուկահար՝ Ջիվան Գասպարյանը։ Միայն, այս գեղեցիկ միջադեպով էլ մուտք գործեցի հանրաճանաչ կոլեկտիվ ու իսկապես շատ հարգանքով էի նրանց նկատմամբ, վաստակավոր կոլեկտիվի վաստակաշատ վարպետ երաժիշտներին, դուդուկահարներ՝ Ջիվան Գասպարյան, Սարո Դանիելյան, Ռուբեն Հարությունյան, Ալեքսանդր Սադոն, քանանչահար՝ Հակոբ Արաբյան, ուղահարներ՝ Ստեփան Մամոյան, Սեդրակ Տերտերյան, քանոնահարներ՝ Ջինա Սարգսյան, Թամար Ունուսյան, դուդուկահարներ՝ Հրաչյա Աբգարյան, Աշոտ Շամախյան, Մերուժան (Համլետ) Սարգսյան։

ԱՆՈՒԷ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ
քանոնահար, մանկավարժ, լրագրող, խմբագիր, *ՀԺՄ անդամ*

ИСКУССТВО ДИАЛОГА В ПРОСТРАНСТВЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

1

Последняя, в свою очередь, является частью представления объективной картины мира. Вектор направленности пространственно-временного континуума собирает в единой точке прошлое, настоящее и будущее.

В этой связи уместна мысль, высказанная Ф. Листом еще в XIX столетии. Композитор грезил обогатить музыкальное искусство посредством поэзии, литературы, архитектуры, скульптуры и т.д. Умение слышать друг друга, выявлять похожие тенденции развития искусств в наше время, видеть их различия и индивидуализацию – одна из основных задач при решении проблем, связанных с синтезом искусств.

Объяснять – это не только интерпретировать или реинтерпретировать художественный текст, но и выявлять скрытые техники когнитивных процессов мышления автора, учитывая «математически точную» структуру, созданную художником. В данном контексте «физика» выразительных средств в искусстве встречается с метафизикой и т.д. Здесь стоит вспомнить опасения, высказанные И. Кантом в защиту чистого научного познания: «Смещение границ различных наук ведет не к расширению этих наук, а к искажению их». Данные проблемы решались в рамках Всероссийской научно-практической конференции с международным участием «Современные аспекты диалога литературы, музыки и изобразительного искусства в западноевропейской и отечественной музыкальной культуре», проведенной 30 октября 2020 года в Краснодарском государственном институте культуры.

Главная цель конференции – выявить новые грани синтеза искусств на современном этапе развития академического музыкознания. Форма диалога позволяет не только объединить усилия теоретиков и практиков, но и решить ряд задач, связанных с переосмыслением уже, казалось бы, устойчивых парадигм в культуре и искусстве. Направления работы конференции включали следующие решения проблем: музыка, литература, изобразительное искусство в аспекте синтеза искусств; философско-эстетические аспекты взаимодействия литературы, музыки, изобразительного искусства; диалог как синтез или синтез как диалог в культурном пространстве; современные тенденции развития в академическом искусстве; музыкальный театр в пространстве западноевропейской и отечественной культуры; проблема синтеза искусств в современной культуре; культурные универсалии в инструментальной музыке; культурные универсалии в вокально-хоровых жанрах; вопросы исполнительской интерпретации в западноевропейской и отечественной музыкальной культуре; синтез искусств в художественном образовании: проблемы, технологии, перспективы.

География участников конференции обширна. В ее работе приняли участие представители из стран ближнего и дальнего зарубежья – Армении (Ереванская государственная консерватория им. Комитаса), Германии (Дрезденский оперный театр), Донецкой народной Республики (Донецкая государственная музыкальная академия имени С. С. Прокофьева), Луганской народной Республики (Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко), Италии (Российское консульство в г.Удине), Молдовы (Международный Независимый Университет Молдовы), Украины (Харьковская гуманитарно-педагогическая академия).

Российский диапазон городов был представлен весьма обширно: Краснодар (Краснодарский государственный институт культуры; Краснодарское высшее военное орден Жукова и Октябрьской Революции Краснознаменное училище имени генерала армии С.М. Штеменко), Красноярск (Красноярский государственный институт искусств), Москва (издательство «Молодая Гвардия»; Российский институт теат-

рального искусства – ГИТИС; Государственный музыкально-педагогический институт имени М.М. Ипполитова-Иванова), Нижний Новгород (Нижегородская государственная консерватория им. М.И. Глинки), Санкт-Петербург (Санкт-Петербургский Гуманитарный университет профсоюзов), Саратов (Саратовская государственная консерватория имени Л.В. Собинова), Ростов-на-Дону (Ростовская государственная консерватория им. С. В. Рахманинова).

По итогам Всероссийской научно-практической конференции с международным участием «Современные аспекты диалога литературы, музыки и изобразительного искусства в западноевропейской и отечественной музыкальной культуре» был выпущен сборник научных статей. Статьи сборника демонстрируют широкий диапазон поставленных проблем. Ряд работ посвящен вопросам современных тенденций в развитии искусства.

Первый раздел «Синтез искусств в отражениях музыкальной культуры» посвящен вопросам современных тенденций в развитии искусства.

Второй раздел «Культурные универсалии в инструмен-

На экране – Светлана Анатольевна Качур (солистка Дрезденского оперного театра, Германия), за кафедрой – А.А.Предоляк

тальной и вокально-хоровой музыке» включает исследования, посвященные вопросам интертекстуального взаимодействия в вариационных циклах (Л. Н. Биджакова), варианты как музыкальной универсалии в композиторской практике XX века (О. А. Александрова), проблемам синтеза слова и музыки, темповых решений в вокальном творчестве (М. И. Овсепян, Е. В. Круглова), влияния русской музыкальной культуры на творчество американского композитора Чарльза Гриффса (А. Е. Кром).

Особенно стоит отметить стремление молодых музыковедов анализировать сложные, порой неоднозначные процессы в музыкальной культуре. Например, В. В. Варданян – аспирант Ереванской государственной консерватории им. Комитаса под научным руководством доктора искусствоведения, профессора кафедры теории музыки С. К. Саркисян – представил тему «Об отражении идей античности в музыке XX века». Поднимая столь сложную проблематику, автор выявляет три составляющие, которые принято считать фундаментом музыкальной культуры XX столетия: универсум числа, природу звука и систему построения звукоязыков. Этим молодой исследователь подчеркивает, что Античная культура, разработав собственную систему объяснения универсальности мира, многим поколениям и на долгие годы вперед подарила огромное количество идей, реализация которых возможна лишь в будущем. Идея «моста через бездну» пространства и времени работает в современном музыкоз-

нании.

Третий раздел аккумулировал доклады и статьи, посвященные проблемам в оперном театре. С. К. Саркисян – доктор искусствоведения, профессор кафедры теории музыки Ереванской государственной консерватории им. Комитаса – представила тему об опере «Землетрясение» композитора XX века А. Тертеряна. Автор раскрывает значение композитора для современной музыкальной культуры, подчеркивая его главную особенность – это композитор-философ, жанровый диапазон его композиторского творчества, специфику стиля. Опера «Землетрясение» стала обобщением творческого пути композитора. В ней аккумулированы опыт жанрово-стилистического синтеза, принципы инструментального театра, композиционные техники, элементы национальной музыкальной культуры. Анализ оперы выявил, что литературный источник – новелла Г. фон Клейста «Землетрясение в Чили» – позволил композитору сочетать мистериальные, ритуальные, философско-объективные линии драматургии. С этим связаны и типы символических героев-риторов, и аллегорических персонажей, и обращение к старинным формам музыкального театра. Отсюда автор выявляет четыре типа текста: музыкальный, двигательный, изобразительный, словесный. Такая интертекстуальность намеренно подводит к идее полиформы, к идее параллельного синтеза в современном театральном искусстве. С. К. Саркисян подчеркивает еще одну важную деталь – синтез древневосточной и католической монодийной традиций, которые подводят зрителя к осмыслению старинных сакральных пластов и практик.

В данном контексте была представлена опера современного английского композитора Харрисона Бертуисла «Маска Орфея». Доклад был сделан кандидатом искусствоведения, доцентом Краснодарского государственного института культуры А. А. Предоляк. Автор обратила внимание на новый подход к оперному жанру, посредством которого композитор провел исследование поэтики мифа об Орфее. Главные герои представлены Бертуислом в трех проекциях – как певцы, как мимы, как мирионетки. Этим была подчеркнута основная концепция оперного действия, относящая слушателя к проблемам времени, прочитанного с позиций посмодернизма, стремлению создать модель тотального театра, характеризующую формальную сторону социума.

В этих рамках заключены бинарные оппозиции, такие, как разум-интуиция, лирика-формализм, свобода-формализм, мечта-кошмар. В этой связи, музыкальная драматургия включает новое прочтение традиционных оперных форм, арочный принцип построения второго акта оперы, композиционную технику «приливов» в третьем акте оперы, синтез музыки, танца, поэзии, сценического действия и зрелищности.

В четвертом разделе «Живопись, скульптура, литература в аспекте синтеза искусств» аккумулированы статьи, посвященные проблемам в области литературы, живописи, художественного образования.

В заключение стоит вновь сфокусировать внимание на том, что именно творчество сегодня является тем импульсом, за которым будущее.

ПРЕДОЛЯК АННА АНАТОЛЬЕВНА,
кандидат искусствоведения, доцент кафедры
звукоорежиссуры Краснодарского
государственного института культуры

«Երաժիշտ» ամսաթերթի 15-ամյակին

Համնիկ Համբարյան

2005-ից ի վեր դեկտեմբերի 25-ը՝ «Երաժիշտ» ամսաթերթի հիմնադրման օրը, հատկանշական է հանրապետության միակ երաժշտական մասնագիտական մամուլն արժևորող անհատների համար: 15 երկար ու ծից տարիներին պարբերական անցել է լուրջ փորձությունների ուղի՝ պահպանելով իր գլխավոր առաքելությունը՝ լուսաբանել ակադեմիական երաժշտության նորությունները, հիմնարտահայտման հարթակ տրամադրել երաժիշտ ուսանողներին և երաժշտական թեմաներով հոգվածագրերին, ճանաչելի դարձնել երիտասարդ երաժիշտների գործունեությունը, արձագանքել ԵՊԿ անցուդարձին, կամուրջ ստեղծել երաժշտական մշակութային հաստատությունների, մասնավորապես՝ երաժշտական թանգարանների հետ... «Երաժիշտ»-ը մշտապես բաց է եղել սփյուռքահայ հոգվածագրերի համար, իսկ վերջին արդեն ութ տարիներին ռուսերեն հոգվածների ընդգրկումը մամուլն ընկալելի է դարձրել նաև ընթերցողների համապատասխան շրջանակին:

Իրևկ «Երաժիշտ» ամսաթերթի գլխավոր խմբագիր աշխատելու հնարավորությունն են ունեցել 2009-2012 թթ. (հրավիրվել էին տիկին Շագոյանի կողմից, որը դեկավարում ենք մինչ օրս՝ երաժշտագետ-շրջանավարտներս): Դրանք իմ համար եղել են ինքնաբացահայտման, մասնագիտական կայացման, երաժշտական աշխարհին ավելի խորքային ճանաչելու, առաջնակարգ երաժիշտների, պրոֆեսորների և մշակութային գործիչների հետ բարեկամական ու ստեղծագործական կապեր հաստատելու տարիներ: Չեմ ջանկանա երկար խոսել և նկարագրել այդ գեղեցիկ ու բովանդակալի տարիները, նաև չեմ փորձի գովաբանել ամսաթերթը: Անհրաժեշտ են համարում, շեշտել այն փաստը, որ այն հանրապետության միակ երաժշտական մասնագիտական մամուլն է, այդ պատճառով այն պետք է ոչ միայն պահպանել, այլև զարգացնել, տարածել, ընդգրկել նորամուտ հոգվածագրերի, աջակցել նոր խորագրերի ստեղծմանը, նոր թեմաների արժարժմանը և վերջապես, ապահովել ընդարձակ օնլայն հարթակ (2012 թվականից խմբագրությունը փորձում է իրականացնել, սակայն անարդյունավետ, ստիպված ստեղծվել է ոչ ամբողջականորեն լուսաբանվող ֆեյսբուքյան էջ), որտեղ թերթը հասանելի կլինի նաև համացանցում:

Շնորհավորում են «ԵՊԿ հրատարակչության» հիմնադիր-տնօրեն, ով նաև հրատարակչության մեջ ներառված ամսագրի և ամսաթերթի, նաև ԵՊԿ դասախոսների ուսումնամեթոդական հոգվածների ժողովածուի հիմնադիրն է, Գոհար Շագոյանին, «Երաժիշտ» ամսաթերթի գլխավոր խմբագիր Արմինե Աթոյանին, խմբագրության ամբողջ անձնակազմին՝ թերթի ուրախալի տարեդարձի առթիվ և մաղթում անխափան ու բեղուն աշխատանք: Թող «Երաժիշտ»-ն անպակաս լինի երաժիշտների և ոչ միայն երաժիշտների մշակութային կյանքից:

ՀԱՍՄԻԿ ՀԱՄԲԱՐՅԱՆ
երաժշտագետ, Ա. Սպենդիարյանի տուն-թանգարանի ավագ գիտաշխատող,
«Երաժիշտ» ամսաթերթի միակն գլխավոր խմբագիր

«Սիրել՝ նշանակում է նայել միեւնույն ուղղությամբ»

Սիֆայել Հովակիմյան

1 Ծանաչված արվեստագետներ, վոկալի մասնագետներ՝ Սուսաննա Կորզանովա և Միքայել Հովակիմյան զույգի կյանքի պատմությունն սկսվում է Կոմիտասի անվ. պետական կոնսերվատորիայից։ Արվեստի այս դարբնոցը հետագայում դարձավ նրանց երկրորդ տունը, նրանց ստեղծագործական ու մասնակավարժական գործունեության լուռ վկան, նրանց հաղթանակների երաշխավորը։

Այլևս հավերժի ճամփորդ Սուսաննա Կորզանովայի կերպարն ըստ արժանվույն ներկայացնելու համար, հանդիպեցի ամուսնու՝ Միքայել Հովակիմյանի հետ։ Հանդիպումը կայացավ կոնսերվատորիայի ճիշտ այն դասարանում, որտեղ դասավանդել է ՍՄՀՄ ժող. արտիստ՝ Գոհար Գասպարյանը։ Դասասենյակի պատից կախված մեծադիր նկարից, իրեն հատուկ մեղմությամբ ժայտում էր Սուսաննա Կորզանովան, կարծես հաստատելով զուգընկերոջ խոսքերը. «*Հենց հավատում, որ նա մեզ հետ է*»։ Այս խոսքերը շաղախված էին կարոտի ու մեծության շղարշով...

Ինքը՝ Միքայել Հովակիմյանը գերազանց ավարտելով կոնսերվատորիան, ապա ասպիրանտուրան, աշխատանքի է անցել կոնսերվատորիայի ակադեմիական երգեցողության բաժնում, ուր դասավանդում է մինչ օրս։ Այնուհետև զուգահեռաբար՝ Ա. Սպենդիարյանի անվ. օպերային թատրոնում աշխատում է որպես մենակատար, առաջատար բաս։

- ...Տաղանդավոր էր...կարող էր դաշնակահար դառնալ, նկարչուհի... տանն են նկարները, մեկը մեկից հետաքրքիր, գունեղ, - շարունակեց Միքայել Հովակիմյանը... խոսքը բնականաբար Սուսաննա Կորզանովայի մասին էր, ում նախնյաց արժանները Դարսի իշխանական ցեղից են, իսկ ինքը ծնվել է Թբիլիսիում (1948 թ. օգոստոսի 6-ին)։ Նա հայազգի՝ հայտնի Կորզանովների երաժշտական գերդաստանից է։ Հայրն օդաչու էր, մայրը՝ տնային տնտեսուհի (Թբիլիսիի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի շրջանավարտ)։

Տեղի երաժշտական ուսումնարանի դաշնամուրային և

վոկալ բաժինները գերազանց ավարտելուց հետո, Ս. Կորզանովան ցանկություն է ունեցել ուսումը շարունակելու Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական կոնսերվատորիայում։ Ծնողների համաձայնությամբ և վոկալի դասախոս, պրոֆեսոր՝ Գուլիկո Քարթվիաշվիլիի հորդորով, նա վերջնական որոշում է կայացնում և 1976 թ. գործերը հանձնում կոնսերվատորիա։ Մասնագիտական քննության ժամանակ, քննական հանձնաժողովի կազմում էին հայկական օպերայի հանրահռչակ երգչուհիներ՝ Գոհար Գասպարյանն ու Տաթևիկ Սազանդարյանը։ Հաջող ելույթը լսելուց հետո, Գոհար Գասպարյանը դիմում է երիտասարդ երգչուհուն և ուղղակի ասում, որ միգուցե զա մյուս տարի, որովհետև այդ տարի տղաների ծայնի պակաս ունեն, և գերադասում են տղաներ ընդունել։

Սակայն ի գարման Մեծ երգչուհու, որովհետև այդ տարի դիմորդները շատ էին, Սուսաննա Կորզանովան գերազանց հանձնելով քննություններն ընդունվում է կոնսերվատորիա՝ Նելլի Պիրումովայի դասարան։ Ուսանելու տարիներին, նրա կյանքում տեղի է ունենում ամենակարևոր իրադարձությունը՝ հանդիպում է կյանքի ընկերոջը։

Միքայել Հովակիմյանը, որպես գեղեցիկ հիշողություն, պատմում է առաջին հանդիպման մասին, որն իր ծննդյան նախօրեին էր (1977 թ. մարտի 16)։ Մեկ տարի հետո ամուսնանում են՝ Թբիլիսիում։ Երիտասարդ ամուսինները, որ մույն բուհի ուսանողներ էին, դառնում են անբաժան ընկերներ։ Աշխատանք, համերգներ, շրջագայություններ, հանդիպումներ, միշտ միասին ու իրար լրացնող։ Երկար տարիներ գործընկերներ էին կոնսերվատորիայում, երեսունհինգ տարի երգել էին Ս. Էջնիածնի Մայր տաճարի երգչախմբում, որտեղ Սուսաննա Կորզանովան այնուհետև փոխարինել էր հրաշագեղ երգչուհի՝ Լուսինե Ջաքարյանին։

Կոնսերվատորիան ավարտելուց հետո, շնորհաշատ երգչուհին 1981 թ. օպերային ստուդիայի մեներգչուհի էր։ Այնուհետև, Ա. Սպենդիարյանի անվ.

սակայն ա կ ա դ ե մ ի ա կ ա ն թատրոնում ստաժոր, հետո՝ իլյուստրատոր էր։

Կատարողական ու մանկավարժական գործունեությունը տալիս էին իրենց պտուղները։ Ամենամյա բազմաթիվ շրջագայություններն ու ուսանողների հաջողությունները՝ ելույթների ժամանակ, փառատոներում ու միջազգային մր-

ցույթներում, տարեցտարի նրանց լավագույն մանկավարժի ու արվեստագետի համբավ բերեցին։ Վառ օրինակներից է Կամերային տանը տեղի ունեցած համերգը, (2015 թ., դեկտեմբերի 11), որը նվիրված էր Հայոց Մեծ եղեռնի 100-րդ տարելիցին (տես «Երաժիշտ» 12 (121) 2015)։

Վաստակաշատ մանկավարժները կոնսերվատորիայի պրոֆեսորներ են, արժանացել են մի շարք պատվոգրերի, մրցանակների ու պարգևների։ Միքայել Հովակիմյանն արժանացել է, Գրիգոր Նարեկացի հուշամեդալի, Սուսաննա Կորզանովան Սպիվակովի Միջազգային բարեգործական ֆոնդի Շնորհակալագրի։

Կիրթ, չափավոր, նվիրված արվեստագետի համբավ ունի Սուսաննա Կորզանովան-Միքայել Հովակիմյան զույգը։ Այդպիսին են նրանց ճանաչում սաներն ու շրջապատող մարդիկ։ Հետաքրքիր է նաև, որ երբ ցանկանում են այս զույգի մասին գրել առանձին-առանձին, չի ստացվում, քանզի ամեն ինչ այնքան զուգակցված ու համաձուլված է եղել նրանց կյանքում՝ սկսած երկար սպասված զավակի ծննդից, մինչև ամենավերջին մանրուքը։ Ահա, հետաքրքիր մի դրվագ, որ հաստատում է վերն ասվածը։

Հերթական համերգ-շրջագայությունն ավարտվել էր, Հնդկաստանից ետ էին գալիս։ Կես ճանապարհին պարզվում է ինքնաթիռն անսարքություն ունի։ Բոլորը վախեցած էին, լարված ու անհանգիստ։ Կինը՝ Սուսաննան թեքվում ու ականջին շշմջում է, հիշեցնելով, որ իր զալը խնդիր է։ Բանն այն է, որ նրա փաստաթղթերում անճշտություն կար, որի պատճառով կարող էր զրկվել շրջագայության իրավունքից, սակայն Ս. Հովակիմյանի համառ ջանքերի շնորհիվ ամեն ինչ հարթվում է։ Եվ հիմա կինն այդ էր ակնարկում։ Սակայն կնոջը սիրտ տալով ու հանգստացնելով, նա պատասխանում է դիպուկ ու հակիրճ. «*Կարևորը, մենք միասին ենք*»։

Չնայած, կյանքի ու մահվան առեղծվածն անբացահայտելի է, սակայն, մեկ բան պարզ է, մարդն ապրում է իր գործով և հարազատ մարդկանց հիշողությամբ, անկասկած։

ԱՆՈՒՆ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ
քանոնահար, լրագրող, խմբագիր,
ՀԺՄ անդամ

Ամուսիններ՝ Միքայել Հովակիմյան և Սուսաննա Կորզանովա

Սուսաննա Կորզանովա, Գոհար Գասպարյան

ԵՊԿ «Երաժիշտ» ամսաթերթի հոբելյանական տարվա առթիվ

Գոհար Հովհաննիսյան, Լիլիթ Եփրեմյան, Հասմիկ Լեյլոյան, Գոհար Շադոյան, Սոֆա Ազնաուրյան, Կարինե Ջաղացյանյան, Արմինե Աթոյան «ԵՊԿ հրատարակչություն», 2019 թ.

Արդեն 15 տարի է, ինչ անդադար գործում է ԵՊԿ նախկին ղեկավար, պրոֆեսոր՝ Սերգեյ Սարաջյանի և «Երաժշտական Հայաստան» ամսագրի հիմնադիր-գլխավոր խմբագիր Գոհար Շադոյանի կողմից հիմնադրած «Երաժիշտ» ամսաթերթը։ Այդ տարիների ընթացքում մեկը մյուսին փոխարինեցին մի քանի երաժշտագետ-գլխավոր խմբագիրներ՝ Աննա Գևորգյանը, Տաթև Ամիրյանը, Հասմիկ Համբարյանը, Հուշան Այվազյանը, իսկ մոտավորապես վերջին հինգ տարին ամսաթերթի գլխավոր խմբագրի պարտականությունը հաջողությամբ կատարում է արդեն խմբագրական փորձ կուտակած, երաժշտագետ Արմինե Աթոյանը։

«Երաժիշտ» ամսաթերթն առաջին հերթին աչքի է ընկնում երաժշտական աշխարհում (նաև կոնսերվատորիայում) կայացած բազմազան իրադարձությունների պրոֆեսիոնալ լուսաբանմամբ, որոնք հագեցված են համապատասխան լուսանկարների հարուստ տեսլականով։ Եվ այս ամենը ներկայացվում է հայերեն, ռուսերեն ու անգլերեն լեզուներով։

Արտանց շնորհավորում են «Երաժիշտ» ամսաթերթի բոլոր ժամանակների խմբագրական կազմին և հոբելյանական տարեթվի առթիվ, ցանկանալով հետագա խաղաղ, ստեղծագործական կյանք, լեցուն հանրապետական և համաշխարհային արվեստի աշխարհի հետաքրքիր իրադարձություններով։

ԿԱՐԻՆԵ ՋԱՂԱՑԴԱՆՅԱՆ
ՀՀ վաստակավոր գործիչ, Արվեստագիտության դոկտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր

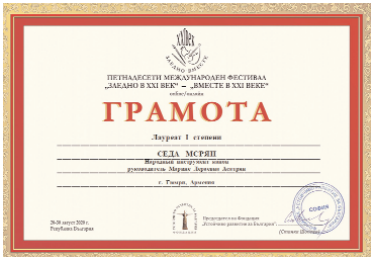
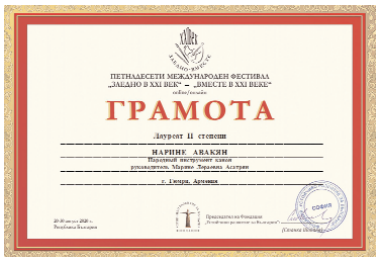
«ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ»

ՇՆՈՐՀԱՎՈՐՈՒՄ ԵՆՔ

Մարինե Ասատրյան

ԵՊԿ Գյումրիի մասնաճյուղի դասախոս Մարինե Ասատրյանին և նրա ուսանողներին՝ Խորեն Հովհաննիսյանին (1-ին կուրս (զինծառայող), Լիլիթ Գևորգյանին (1-ին կուրս) Նարինե Ավագյանին (մագիստրոսականի 1-ին կուրս), Սեդա Մարյանին (5-րդ կուրս), Բուլդարիայի Սոֆիա քաղաքում 39 երկրների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ անցկացված «Միասին 21-րդ դարում» մրցույթ-փառատոնում փայլուն հաղթանակներ ունենալու առթիվ։

«ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

1 Գրքում ծավալուն հոդվածներով ներկայացված են գրողի գրական ժառանգության բոլոր ժանրերը, որոնց հետևում են տվյալ ժանրի բոլոր ստեղծագործությունների մասին համառոտ հոդվածներ: Ծավալուն են նաև բանաստեղծի ստեղծագործության առանձնահատկությունների, ինչպես նաև արվեստում (երաժշտություն, կերպարվեստ, քանդակագործություն, թատրոն, կինո և այլն) նրա ստեղծագործությունների արտացոլման մասին հոդվածները:

Հանրագիտարանը կազմված է հետևյալ խոշոր թեմատիկ բաժիններից (խորագրերից)՝ 1. Թումանյանի նախնիները, հայրական օջախը, ընտանիքը, 2. Մերձավոր շրջապատը, 3. Ուսումնառությունը, 4. Աշխատանքային գործունեությունը, 5. Գրական ժառանգությունը՝ բանաստեղծություններ, բալլադներ, լեգենդներ, պոեմներ, քառյակներ, պատմվածքներ, հեքիաթներ, 6. Թումանյանի ստեղծագործությունների գրական առանձնահատկությունները, 7. Թումանյանի ազգային-հասարակական գործունեությունը, 8. Թումանյանը Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին, 9. Թումանյանը՝ ժողովուրդների բարեկամության ջատագով, 10. Թումանյանը խորհրդային իշխանության տարիներին, 11. Թումանյանը և հայ մշակույթը, 12. Գրական-կրթամշակութային հաստատություններ, ընկերություններ և այլ կազմակերպություններ, 13. Պարբերականներ, 14. Անձնանուններ, 15. Տեղանուններ:

Փաստագրական հարուստ նյութի հիման վրա բավական մանրամասն ներկայացված է Թումանյանի ազգային-հասարակական գործունեությունը, որը բանաստեղծի կյանքի շատ կարևոր հատված է և կարմիր թելի պես անցնում է նրա կենսագրության մեջ: Այն սկսվում է 1905-1906-ի հայ-թաթարական ընդհարումներին նրա մասնակցությունից, ավարտվում ԶՕԿ-ի նախագահի պաշտոնում Կ. Պոլիս այցելությամբ՝ 1921-ի հոկտեմբերին:

1905-ի նոյեմբերի 22-ին տարածաշրջանում ընդհանուր ռազմական դրություն հայտարարելուց հետո նա երեխաներին վերցրել և տեղափոխվել է Լոռի՝ համոզված լինելով, որ հայ-թուրք խառը բնակչությամբ այդ գավառում խառնակություններ են լինելու, և ինքն այնտեղ շատ պետք կա: Սակայն նրա գործն այնտեղ եղավ ոչ թե հայերին զինելն ու թուրքերի վրա հարձակման նախապատրաստելը, այլ սպիտակ դրոշմ ձեռքին՝ ձիավորների փոքր խմբով անցավ բնակավայրից բնակավայր, թուրքերի թոշավայրից թոշավայր և նրանց բացատրեց, որ դա իրենց կռիվը չէ, այլ իշխանությունների կազմակերպած սադրանք, և որի դեմն առնելու նպատակով ինքը փորձեց զսպել բազմաթիվ տաքզլուխների և հազարավոր կյանքեր փրկեց:

Տարօրինակ պիտի լինե, եթե Թումանյանի այդ խաղաղարար գործունեությունը ծուռ հայելու մեջ չներկայացվեր, և նա չհայտնվեր պահնորդական (ժանդարմերիայի) ծառայության տեսադաշտում: Հայ-թաթարական ընդհարումների հոդի վրա թխվեց, այսպես կոչված, «Դաշնակցության գործը», և բոլոր ձերբակալվածներին, այդ թվում՝ Թումանյանին, մեղադրանք ներկայացվեց դաշնակցական լինելու և ազգամիջյան թշնամանք հրահրելու մեջ: Այդ գործի շրջանակներում Թումանյանին կալանավորել են 2 անգամ. առաջինը՝ 1908-ի դեկտեմբերի 23-ի լույս 24-ի գիշերը. ավագ որդու՝ Մուշեղի հետ նրան տարել են Մետեխի բանո, որտեղ մնացել է 5.5 ամիս, երկրորդը՝ 1911-ի հոկտեմբերի 31-ի գիշերը: Նա նախ Մետեխի բանոում, ապա Սանկտ-Պետերբուրգի կալանավայրում մնացել է մինչև 1912-ի մարտի 20-ը, երբ ավարտվել է «Դաշնակցության գործով» դատավարությունը:

Դրանից շատ չանցած՝ սկսվեց Առաջին համաշխարհային պատերազմը, որի լուրը Թումանյանն ստացավ Զաղվերի ամառանոցում. «*Ամենքս կլանված ենք պատերազմով: Ամենքս դարձել ենք ռազմագետ, իհարկե ես ոչ մի կասկած չունեմ մեր հաղթանակի վրա արևմուտքում...*», - գրել է իր մտերիմ-բարերար Փիլիպոս Վարդապարյանին:

Ռուսական զենքի հաղթանակի համոզված ակնկալիքով՝ նա եռանդով մասնակցեց հայկական կամավորական ջոկատների կազմավորմանը, այդ նպատակով հասավ մինչև Բաքու և հայերին հորդորեց միանալ կամավորականներին: Այնուհետև Գևորգ V կաթողիկոսի հանձնարարությամբ 1914-ի նոյեմբերին եպիսկոպոսներ Մեսրոպ Տեր-Մովսիսյանի, Խորեն Մուրադբեկյանի, ինչպես նաև Շիրվանզադեի, Ներսիսյան դպրոցի տեսուչ՝ Հովսեփ Խանունցի և Թիֆլիսի հոգևոր հովիվ՝ Տեր Նիկոլի հետ, մեկնեց ռազմաճակատի գիծ՝ բանակի հրամանատար-կազմի շրջանում հայկական կամավորական ջոկատների մասին ոչ բարենպաստ վերաբերմունքի պատճառները պարզելու և հարթելու նպատակով:

Այնուհետև, 1915-ի հունիսի 6-ին (մինչև 25-ը) եղավ Վանում և ապրեց Վանի հերոսամարտի առաջացրած համընդհանուր խանդավառությունը՝ Մեծ եղեռնի այն ահասարսուռ օրերին: Բայց իրադարձություններն արագ գլխիվայր շրջվեցին. ռուսական զորքն անակնկալ հետ քաշվեց, և Վասպուրականի հայությունը կոտորածի սպառնալիքի տակ ստիպված եղավ գաղթել Արևելյան Հայաստան: Էջմիածինն այդ օրերին անճանաչելի էր՝ հարյուրհազարավոր

զաղթականներով ու որբերով:

Այդ օրերին Թումանյանը Ս. Էջմիածնում էր՝ դստեր՝ Նվարդի հետ: Ստեղծված իրավիճակում շատերը չգիմացան, Թումանյանը ոչ միայն դիմակայեց, այլև նրա ջանքերով այնտեղ հիվանդանոցներ՝ 500 մահճակալով, և որբանոց՝ 3000 հզ. որբի համար, բացվեցին: Բանաստեղծն այնքան գուրգուրանքով էր վերաբերվում այդ բախտահալած որբերին, որոնք նրան անվանեցին «հայրիկ», որը հետագայում վերածվեց «Ամենայն հայոց հայրիկ» պատվանվան: Որբերի ու զաղթականների հետ կապված մի դիպվածով նա ընդհարվել է կաթողիկոս Գևորգ V-ի հետ. տեղատարափ անձրևից զաղթականներին պատսպարելու համար, նրա կամքին հակառակ, բացել տվեց նորակառույց վեհարանի դուռը: Ջայրացած կաթողիկոսի այն կշտամբանքին, թե դուք գիտեք, որ ես Ամենայն հայոց կաթողիկոսն եմ, բանաստեղծը պատասխանել է. «*Իսկ դուք գիտե՞ք, որ ես էլ Ամենայն հայոց բանաստեղծն եմ*» (Եվ մինչև այսօր, այս խոսքերը թևավոր են դարձել. ժողովուրդն այն սիրով է արտաբերում և՛ որպես մեծատառով մարդու, և՛ որպես պոետի խոսք. խմբագրական):

Սեպտեմբերի կեսերին ամբողջովին ուժասպառ Թումանյանը վերադարձավ Թիֆլիս, որտեղ շատ չանցած սկսվեց նրա անձնական ողբերգության շրջանը: Սեպտեմբերի 17-ին ստացավ եղբոր՝ Ռոստոմի սպանության լուրը, 2 օրով մեկնեց Դսեղ՝ «*Այնտեղից վերադարձավ բոլորովին փոխված, - գրել է Նվարդը,- մոտ 2 ամիս մնաց հիվանդ պառկած: Տխուր էր, ոչ ոքի չէր ընդունում, ոչինչ նրան չէր համզատացնում*»: 1916-ի հունիսի 23-ին ստացավ ռուսական բանակում ծառայող կրտսեր եղբոր՝ Արտաշեսի՝ Բաթումում զոհվելու գույքը»:

Իսկ 1918-ի մարտին՝ Վանի վերջին գաղթի օրերին, զոհվեց Թումանյանի Արտավազդ որդին, որն անասելի ողբերգություն էր բանաստեղծի համար: Այդ լուրը նա կարդաց դեկտեմբերի 3-ին «Նոր հորիզոն» թերթում. դա նրա կյանքի ամենաողբերգական օրն էր: «*Կարդաց..., բոքը շանթեց հայրիկին, թերթը ձեռքին հեկեկում էր, ծանր, շատ ծանր տեսարան էր. Արտիկի սպանությունը նրա մեջքը կոտրեց*»: Սա դարձյալ Նվարդի գրառումն է:

Այդ տարիներին Թումանյանի կենսագրության միակ լուսավոր էջը թերևս Ջորավար Անդրանիկի հետ հանդիպումներն էին, երբ Ջորավարը ռազմական գործողությունների դադարներին ռազմաճակատից գալիս էր Թիֆլիս բուժվելու: Ջարմանալի մի մտերմություն էր ստեղծվել նրանց միջև: Ջորավարը կարծես եկել էր նրա ավագ ընկերոջը՝ Ղազարոս Նղյալանին փոխարինելու: Օրերով խոսում էին ժողովրդի դարդ ու ցավից և, հատկապես արևմտահայ զաղթականության ճակատագրից: Հայտնի է, որ 1918-ի մայիսի 22-ին թուրքերի հարձակումից նահանջող Անդրանիկի զորաջոկատին Թումանյանը Ջալալօղլիում դիմավորեց և առաջարկեց քաշվել Դսեղ՝ թուրքերի շրջափակման մեջ չհայտնվելու համար:

Ղարաքիլիսայի արյունալի անկումից հետո, որի պաշտպանությամբ, ինչպես գիտենք, Անդրանիկը չմասնակցեց, բանաստեղծը հորդորեց նրան՝ որքան հնարավոր է շուտ հեռանալ Լոռիից: Ջորավարը ոչ միայն այդտեղից, այլև հանգամանքների բերումով ստիպված եղավ հեռանալ նաև 10 հզ. քառ. կմ տարածքով անկախ հռչակված Հայաստանի տարածքից:

Թումանյանը եղավ նաև վերջին մարդը, որն Անդրանիկին Թիֆլիսում ողջերթ մաղթեց՝ արտասահման մեկնելու ժամանակ՝ 1919-ի մայիսին:

Հետագայում (հունիսի 24-ին), երբ Ազգային խորհրդի նիստերից մեկում քննարկվում էին Ղարաքիլիսայի անկման պատճառները, Թումանյանը, այնուամենայնիվ, իր դժգոհությունը հայտնեց զորավարից. «*Եթե Անդրանիկը ժամանակին Դվալի գագաթը բռներ, թերևս Ղարաքիլիսայի կռիվը այդ վախճանը չունենար*»: Իսկ Ազգային խորհրդի և Անդրկովկասյան կոմիսարիատի այդ օրերի գործունեությունը նա գնահատեց որպես «*ապիկարության հասնող ոճ-րագործություն*»:

Առաջին հանրագիտության տարիներին Թումանյանի հասարակական գործունեությունը մի նոր որակ ստացավ. Թիֆլիսում գործող հայրենակցական միությունները միավորելով՝ նա ստեղծեց Հայոց հայրենակցական միությունների միությունը (նախագահ ընտրվեց ինքը, քարտուղար՝ Համազասպ Համբարձումյանը), որը զբաղվում էր տարածաշրջանում սփռված հայության տարբեր հատվածների ամենատարբեր խնդիրներով: Այնքան շատ էր անելիքը, որ մի անգամ Համազասպից ասաց. «*Մենք (միությունը) ինչ-չո՞վ պետություն չենք՝ պետություն ենք պետության մեջ*»: Քանի որ նա մտերիմ հարաբերություններ ուներ առաջին երկու վարչապետների՝ Հովհաննես Քաջազնունու և Ալեքսանդր Խատիսյանի հետ, նրանց գրում էր իրենց խնդիրների մասին և պահանջում դրանց որևէ լուծում տալ: Այդ միության կարևոր գործերից մեկն այն եղավ, որ կազմավորեց Առաջին աշխարհամարտում հայերի կրած վնասների գնահատման Քննիչ հանձնաժողով, որի պատրաստած տեղեկանքը (իհարկե ոչ ամբողջական), ներկայացվեց Փարիզի խաղաղության վեհաժողովին:

Թումանյանը հույս ուներ, որ երկրում խորհրդային իշխանության հաստատումով կվերջանան հայ ժողովրդի տառապանքները, և գրողները, նաև ինքը, կզբաղվեն իրենց գործով: Բայց հանգամանքներն այնպես կտրուկ փոխվեցին, որ Հայաստանում 1921-ի փետրվարին բռնկվեց եղբայրասպան պատերազմ, և Թումանյանը ստիպված էր գալ Երևան՝ այդ անմիտ պատերազմին վերջ տալու համար:

Երևանում միակ բանը, որ կարողացավ անել, այն էր, որ նա Թիֆլիս՝ Սերգո Օրջոնիկիձեին տեղեկացրեց, որ դա ոչ թե Դաշնակցության սարքած խռովություն է, ինչպես նախապես հաղորդել էին, այլ համաժողովրդական ընդվզում, որն սկսել էր գյուղացիությունը: Եվ պետք է անհապաղ ձեռնարկվեն բոլոր միջոցները՝ այդ անհեթեթ պատերազմին վերջ տալու:

Վերջին ծառայությունը, որ Թումանյանը մատուցեց արդեն նորաստեղծ խորհրդային իշխանության օրոք, եղավ նրա համաձայնությունը Հայաստանի օգնության կոմիտեի նախագահ ընտրվելու և մեկնելու Կ. Պոլիս՝ այնտեղ համապատասխան կառույց ստեղծելու և նորաստեղծ պետությանն օգնելու համար: Այնտեղից նա վերադարձավ հիվանդ և, ըստ էության, այլևս չկարողացավ զբաղվել ակտիվ գործունեությամբ:

Մշակութային և դաստիարակչական առումով շատ կարևոր է գրքի Թումանյանը և հայ մշակույթը բաժինը, որտեղ ներկայացված են նրա ստեղծագործությունների հիման վրա ստեղծված գործերը՝ օպերաներ, սիմֆոնիկ ստեղծագործություններ, երգեր, թատերական ներկայացումներ, կինոնկարներ, մուլտֆիլմեր, կերպարվեստի ու քանդակագործության նմուշներ և այլն: Հատկապես ծավալուն անդրադարձ կա «Անուշ» և «Ալմաստ» օպերաներին, որոնք, ըստ էության, հայ ազգային ու դասական օպերաների հիմնասյուներն են:

«Անձնանուններ» բաժնում ներկայացված են Թումանյանի բոլոր այն ժամանակակիցները, որոնք հարաբերվել են նրա հետ կամ ձևավորել են այն միջավայրը, որտեղ ապրել և ստեղծագործել է բանաստեղծը: Այս բաժնում տեղ են գտել ժամանակի գրեթե բոլոր երևելի դեմքերը՝ Ղազարոս Աղայան, Ավետիք Իսահակյան, Կոմիտաս, Խրիմյան Հայրիկ, Լևոն Շանթ, Վահան Տերյան, Դերենիկ Դեմիրճյան, Նիկոլ Աղբալյան, Լեո, Հովհաննես Քաջազնունի, Ալեքսանդր Խատիսյան, Ալեքսանդր Մյասնիկյան, Մարտիրոս Սարյան, Հրաչյա Աճառյան, Մանուկ Աբեղյան, Վիկտոր Համբարձումյան, Ալեքսանդր Սպենդիարյան, Ազատ Մանուկյան, Դանիել Ղազարյան, Ռոմանոս Մելիքյան և շատ ուրիշներ, նաև նրա բոլոր գրական նախորդները, որոնց Թումանյանն անդրադարձել է տարբեր առիթներով, բոլոր Թումանյանագետները և այն գրականագետներն ու գրողները, թարգմանիչները, մշակութային գործիչները, որոնք նկատելի ավանդ ունեն բանաստեղծի մասին ստեղծված գրականության ու արվեստի գործերում: Այս բաժնում ներկայացված է ընդհանուր թվով շուրջ 500 անձնանուն:

Հանրագիտարանն ունի նաև հարուստ պատկերազարդում, նրանում տեղ են գտել բանաստեղծի և նրա ընտանիքի անդամների բազմաթիվ լուսանկարներ, տարբեր փաստաթղթերի լուսապատճեններ, ժողովածուների 1-ին հրատարակությունների կազմերի պատկերները, տարբեր հանդեսներում տպագրված գործերի էջանկարներ, հանրագիտարանում ներկայացված անձանց դիմանկարներ, նաև Թումանյանի տոհմաձառը՝ կազմված է բանաստեղծի, եւ հանրագիտարանի նախաձեռնողներից ու մի շարք հոդվածների հեղինակ լուսահոգի Գառնիկ Շախկյանի ձեռքով:

Հանրագիտարանում ներկայացված են բոլոր այն գրական-մշակութային հաստատությունները, որոնք ստեղծել կամ որոնց հետ աշխատել է բանաստեղծը, բոլոր պարբերականներն ու այն վայրերը, որոնք այս կամ այն կերպ առնչվում են բանաստեղծի անվան հետ, հորեղանակա՛ն միջոցառումները՝ սկսած նրա ծննդյան 50-ամյակից, և բազմաթիվ այլ հոդվածներ, որոնք լուսաբանում են նրա գրական ժառանգության և գործունեության մի շարք ուշագրավ էջեր:

Այս ոչ սովորական հանրագիտարանից օգտվելը փոքրիշատե դյուրացնելու համար գրքի վերջում տրված են Թումանյանի գործերի, անձնանունների, տեղանունների և պարբերականների ցուցիչներ:

Հանրագիտարանի պատրաստմանը մասնակցել են հանրապետության գրեթե բոլոր գրականագետ-թումանյանագետները, առանձին հոդվածներ կազմել և ամբողջ տեքստը խմբագրել ու հրատարակության է պատրաստել հրատարակչության անձնակազմը:

Հանրագիտարանը համաժողովրդական նվիրումի արդյունք է, հուսանք, որ այն օգտակար կլինի նաև մասնագետներին, դպրոցականներին, ուսանողներին ու սովորական ընթերցողին և կդառնա սեղանի գիրք Ամենայն հայոց բանաստեղծի կյանքի ու ստեղծագործությունների մասին:

Ն Ո Ր Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

ԱՅ ԿԳՄՍ նախարարության աջակցությամբ և Հայաստանի երաժշտական ընկերության երաժշտականության լույս է ընծայվել «Կոմիտաս. Դաշնամուրային մանկական մանրամվագներ և պարեր» նույնպիսի ժողովածուն՝ նվիրված Մեծն Կոմիտասի ծննդյան 150-ամյակին: Կազմողը և մասնագիտական խմբագիրն է ԵՊԿ դոցենտ՝ Զ.Դ.Ղազարյանը, ով ժողովածուի նախաբանում նշում է. «Կոմիտասի դաշնամուրային ստեղծագործություններն ունեն խիստ արտահայտված ազգային երանգ և, իհարկե, անուրանալի գեղարվեստական արժեք: Եվ չափ կարևոր է, որ մեր երաժշտական դպրոցներում, քուլթուրներում, ինչպես նաև երաժշտական բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սերմանենք ազգային մտածողություն և ճանաչողություն, քանի որ երաժշտությունը մեր պատանի և երիտասարդ սերնդին ներշնչում է գեղեցիկի զգացողություն և ուղղորդում նրա միտքը դեպի հոգևոր արժեքներ: Ելնելով ժամանակաշրջանի թելադրանքից՝ այս խմբագրության մեջ փորձ է արվել առավել մատչելի և հեշտ ընկալելի դարձնել նույնպիսի տեքստի ընթերցումը՝ երեխայի և ոչ այնքան հմուտ դաշնակահարի կողմից: Խմբագրումները կապված են ռիթմիկ պատկերի խմբավորումների պարզեցմամբ, որոշ մանրամվագներում երեք տողով շարվածքը երկուսի վերափոխելով՝ չխաթարելով Կոմիտասի գրվածքը»: Տպագրությունն իրականացվել է «Աստղիկ Գրատուն» հրատարակչությունում:

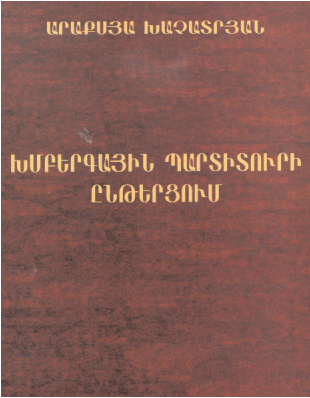

Հատրյան. Փոխադրումներ հարվածային գործիքների անսամբլի համար» նույնպիսի ժողովածուն: Այստեղ ընդգրկվել են Ա. Խաչատրյանի «Գայանե» բալետի առավել հայտնի հատվածներից երեքը՝ «Լեզգիկան», «Սուսերով պարը» և «Վարդագույն աղջիկների պարը»՝ փոխադրելով դրանք հարվածային գործիքների անսամբլային կազմի համար՝ դաշնամուրի նվագակցությամբ: «Լեզգիկան»-ն գրված է հետևյալ նվագախմբային կազմի համար՝ փայտյա փողայիններ (ֆլեյտա, հորոյ, կլառնետ in B), պղնձյա փողայիններ (գալարափող, տրոմբոն, տուբա), հարվածայիններ (գոսեր, փոքր թմբուկ), տավիղ և լարայինների ամբողջական կազմ: Հ. Սկրտչյանն այն փոխադրել է հետևյալ հարվածային անսամբլային կազմի համար՝ քսիլոֆոն, մարիմբաֆոն, վիբրաֆոն, դափ (buben), փոքր թմբուկ և դաշնամուր: «Սուսերով պարը»-ը՝ գրած հետևյալ նվագախմբային կազմով՝ փայտյա փողայիններ (ֆլեյտա, պիկոլո ֆլեյտա, հորոյ, կլառնետ (in a, b), ֆագոտ), պղնձյա փողայիններ (գալարափող, շեփոր, տրոմբոն տուբա), հարվածայիններ (գոսեր, տամբուրին, քսիլոֆոն), տավիղ և լարայիններ (1-ին, 2-րդ ջութակներ, ալտ, թավջութակ, կոնտրաբաս), փոխադրումը կատարվել է՝ 1-ին, 2-րդ քսիլոֆոնի, վիբրաֆոնի, տամբուրինոյի, տոմ-տոմի (գոսերը փոխարինվել է տոմ-տոմներով) թմբուկի համար՝ դաշնամուրի նվագակցությամբ: «Վարդագույն աղջիկների պարը» գրված է հետևյալ նվագախմբային կազմի համար՝ փայտյա փողայիններ (ֆլեյտա, պիկոլո ֆլեյտա, հորոյ, կլառնետ in B, ֆագոտ), պղնձյա փողայիններ (գալարափող, 3 շեփոր, տրոմբոն, տուբա), հարվածայիններ (գոսեր, ծնծղաներ), տուբաֆոն, տավիղ և լարայինների ամբողջական կազմ: Փոխադրվել՝ մարիմբաֆոնի, քսիլոֆոնի, վիբրաֆոնի, եռանկյունու, թմբուկի համար՝ դաշնամուրի նվագակցությամբ: Տրամադրվել է «ԵՊԿ հրատարակչության» գրիֆը, իրականացվել է «Գևորգ Հրայր» ՍՊԸ տպարանում:

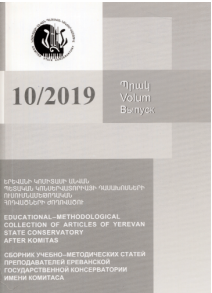

մադրվել է «ԵՊԿ հրատարակչության» գրիֆը, իրականացվել է «Գևորգ Հրայր» ՍՊԸ տպարանում:

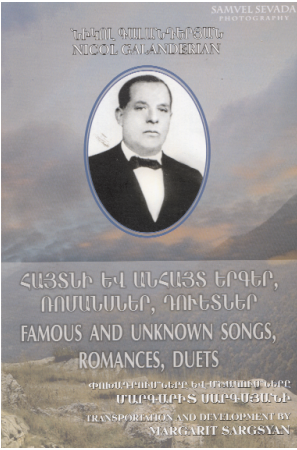
«ԵՊԿ հրատարակչությունում» հրատարակվել է Արաքսյա Խաչատրյանի «Խմբերգային պարտիտուրի ընթերցում» ուսումնամեթոդական ձեռնարկը, որտեղ համառոտ շարադրված են խմբերգային պարտիտուրի ձևավորման, զարգացման ընթացքի, ինչպես նաև ժամանակակից մոտեցումների մասին տեղեկություններ: Նախատեսված է «Խմբավարություն և խմբերգային դասարան» դասընթացն ուսումնասիրող ուսանողների համար: Կարող է օգտակար լինել խմբավարություն դասավանդողներին, միաժամանակ որպես ուղեցույց հանդիսանալ երաժիշտներին՝ երգչախմբային մշակումների և փոխադրումների համար: Գրախոսներն են՝ Յուրի Յուզբաշյանը և Դավիթ Ղազարյանը: Ձեռնարկը երաշխավորված է երաժշտության մանկավարժության ամբիոնի կողմից, հաստատված՝ Խաչատուր Աբովյանի անվ. հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գեղարվեստական կրթության ֆակուլտետի խորհրդի կողմից: Տրամադրվել է «ԵՊԿ հրատարակչության» գրիֆը, իրականացվել է «Գևորգ Հրայր» ՍՊԸ տպարանում:

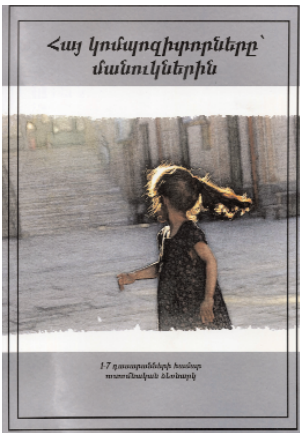
«ԵՊԿ հրատարակչությունը» հրատարակել է Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական կոնսերվատորիայի ուսումնամեթոդական հոդվածների ժողովածուի 2019, Պրակ 10-ը: Այն կազմված է ուսումնամեթոդական հոդվածներից և նախատեսված է երաժշտական բուհերի դասախոսների և մասնագետների համար: Ժողովածուն, որը հաստատված է Երևանի Կոմիտասի անվ. պետական կոնսերվատորիայի գիտական խորհրդի կողմից, նպատակ ունի ծանոթացնելու ուսումնական գործընթացին առնչվող երաժշտական արդի ճյուղային մեթոդաբանության խնդիրների հետ: Ուսումնամեթոդական հոդվածների ժողովածուն՝ հիմնադիրներ՝ ԵՊԿ Ս. Գ. Սարգսյան և Գ. Կ. Շաղոյան, ութ տարի ընդհատումից հետո վերահիմնվել է ԲՈԿ-ի Հր. 86Ա Հավելված 28.12.2018 կետ 2-ի, ԵՊԿ ռեկտոր, պրոֆ., Ս. Հ. Հովհաննիսյանի, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ, գիտական գծով պրոֆեսոր Ծ. Հ. Մովսիսյանի որոշմամբ, կազմողը և հիմնադիրը շարունակաբար՝ Գոհար Շաղոյան:

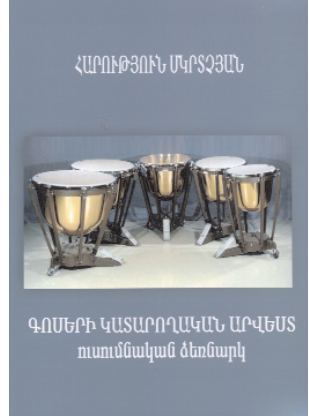
Հրատարակվել է Նիկոլ Գալանդեյանի «Հայտնի և անհայտ երգեր, ժողովածուներ, դուետներ» ծայնի և դաշնամուրի համար նույնպիսի ժողովածուն: Երկերի փոխադրումներն ու մշակումները կատարել է ԵՊԿ պրոֆեսոր՝ Սարգսիտ Սարգսյանը: Հեղինակի ստեղծագործություններից ընտրվել են հայ ժողովրդի կողմից սիրված և տարածված, գրեթե մեկ դար ապրող մեղեդիները՝ գրված հայ ականավոր բանաստեղծների խոսքերով, ինչպես՝ Դևի, Վ. Տերյանի, Բզնունու, Ա. Խաչատրյանի, Գ. Մահարու, Վ. Սավադի, Բեդլի-նի, Գ. Մեսեանի, Ա. Տեր-Հովհաննիսյանի, Էլ Բայի նաև ժողովրդական: Այն նախատեսված է ինչպես մասնագետների այնպես էլ երաժշտասերների համար: Գրախոսներն են՝ կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր գործիչ Լևոն Չառլշյանը և կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր, Նարինե Ջարիֆյանը: Նույնպիսի ժողովածուն տպագրվել է «Լուսակն» հրատարակչությունում, «Գևորգ և Հրայր» ՍՊԸ տպարանում:

Հրատարակվել է Հարություն Սկրտչյանի «Փոխադրումներ հարվածային գործիքների համար» նույնպիսի ժողովածուն, որը հաստատված է ԵՊԿ գիտական խորհրդի կողմից: Այստեղ ընդգրկված են Յոհան Շոքուսի ավագի «Ռադեցկու քայլերգ»-ի և Ժորժ Բիզեի «Կարմեն» օպերայի նախերգանքի փոխադրումները հարվածային գործիքների համար, որը լրացնում է և հարստացնում դաշնամբի տվյալ գործիքների երկացանկը: Այն նախատեսված է երաժշտական բուհերի ուսանողների և մասնագետների համար: Գրախոսներն են՝ կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր գործիչ Լևոն Չառլշյանը և տուբաիստ, ԵՊԿ պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր արտիստ Վաղարշակ Պեպանյանը: Տրամադրվել է «ԵՊԿ հրատարակչության» գրիֆը, իրականացվել է «Գևորգ Հրայր» ՍՊԸ տպարանում:

Հրատարակվել է Նիկոլ Գալանդեյանի «Հայտնի և անհայտ երգեր, ժողովածուներ, դուետներ» ծայնի և դաշնամուրի համար նույնպիսի ժողովածուն: Երկերի փոխադրումներն ու մշակումները կատարել է ԵՊԿ պրոֆեսոր՝ Սարգսիտ Սարգսյանը: Հեղինակի ստեղծագործություններից ընտրվել են հայ ժողովրդի կողմից սիրված և տարածված, գրեթե մեկ դար ապրող մեղեդիները՝ գրված հայ ականավոր բանաստեղծների խոսքերով, ինչպես՝ Դևի, Վ. Տերյանի, Բզնունու, Ա. Խաչատրյանի, Գ. Մահարու, Վ. Սավադի, Բեդլի-նի, Գ. Մեսեանի, Ա. Տեր-Հովհաննիսյանի, Էլ Բայի նաև ժողովրդական: Այն նախատեսված է ինչպես մասնագետների այնպես էլ երաժշտասերների համար: Գրախոսներն են՝ կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր գործիչ Լևոն Չառլշյանը և կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր, Նարինե Ջարիֆյանը: Նույնպիսի ժողովածուն տպագրվել է «Լուսակն» հրատարակչությունում, «Գևորգ և Հրայր» ՍՊԸ տպարանում:

Լույս է տեսել կոմպոզիտոր, ԵՊԿ պրոֆեսոր Նարինե Ջարիֆյանի «Երգեր և ջազային բալլադներ» ծայնի և դաշնամուրի համար նույնպիսի ժողովածուն, որը նախատեսված է երաժիշտ կատարողների, կոնսերվատորիայի ուսանողների և ասպիրանտ ստաժորների համար: Ուսումնամեթոդական այս ձեռնարկը, որում ընդգրկված են տարբեր բարդության ստեղծագործություններ, ինչպես նաև ջազային երկեր մենակատարի, երգչախմբի և դաշնամուրի համար, ընդլայնում է ջազային և փոփ երկացանկը: Տպագրությունն իրականացվել է «Արտագերս» հրատարակչությունում, գլխավոր խմբագիրն է Նարինե Ջարիֆյանը, երաժշտական խմբագիրը՝ Նուրն Դանիելյանը, խմբագիր՝ Ալբինա Ջարիֆյան, համակարգչային շարվածքը՝ Նուրն Դանիելյանի, կազմի ձևավորումը՝ Ալեքսանդր Ջաղագյանյանի:

Լույս է տեսել Հարություն Սկրտչյանի «Արամ Խա-

ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐԹՅՈՒՆ ԻՐԱՎԱՆԱԾՆՈՂ ԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ԱՆԵՎՏՐԱԾԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ
Վկայական N 03Ա059505 տրված 7.04.2003թ.
ԳԻՏԱԴԻՐՆԵՐ՝ Կոմիտասի անվ. ԵՊԿ ՊՈԱԿ
ՍԵՐԳԵՅ ՍՈՐԱՅՅԱՆ, ԳՈՂԱՐ ՇԱԳՈՅԱՆ
Գլխավոր խմբագիր՝ ԱՐՄԻՆԵ ԱՅՈՅԱՆ
Թղթարկման պատասխանատու՝ ԳՈՂԱՐ ՇԱԳՈՅԱՆ
Խմբագիրներ՝ ՍՈՅՆԱ ԱՆՆՈՒՐՅԱՆ (ռուս.)
Գեղարվեստական խմբագիր՝ ԳՈՂԱՐ ԳՈՂԱՆՆԻՍՅԱՆ

Արտատպումը միայն «Երաժիշտ» ամսաթերթի գրավոր արտոնությամբ: Խմբագրությունը միշտ չէ, որ համաձիտ է հեղինակների կարծիքներին կամ տեսակետներին:
Նյութերը չեն գրախոսվում և չեն վերադարձվում:
Ծավալը 8 էջ: Ստորագրված է 25.11.2020:
Գինը 200 դրամ: Տպագրմանը՝ 101:

Մեր կայքում տեղ գտած հրապարակումների հեղինակային իրավունքը պատկանում է բացառապես «Երաժիշտ» ամսաթերթի «ԵՊԿ հրատարակչությանը» (conservatory.am): Այլ ՁԼՄ-ներում սույն կայքի հրապարակումներից որևէ մեկը ամբողջական վերահրապարակելու համար անհրաժեշտ է «ԵՊԿ հրատարակչության» (conservatory.am) համաձայնությունը: Լրատվամիջոցները կարող են «Երաժիշտ» ամսաթերթից մեջբերումներ վերահրապարակել միմիայն հատվածաբար՝ պարտադիր օգտագործելով հիպերհղում:

Գովազդի տեղադրման համար դիմել խմբագրությունն նշված հասցեով.

0001, ք. Երևան, Մարկ Գրիգորյան 2
+374 10 52 39 93+118
+ 374 55 00 21 62
http://www.conservatory.am,
E-mail: yerazhisht@gmail.com
https://www.facebook.com/Yerazhisht-newspaper-Yerevan-State-Conservatory-996490150508214/

